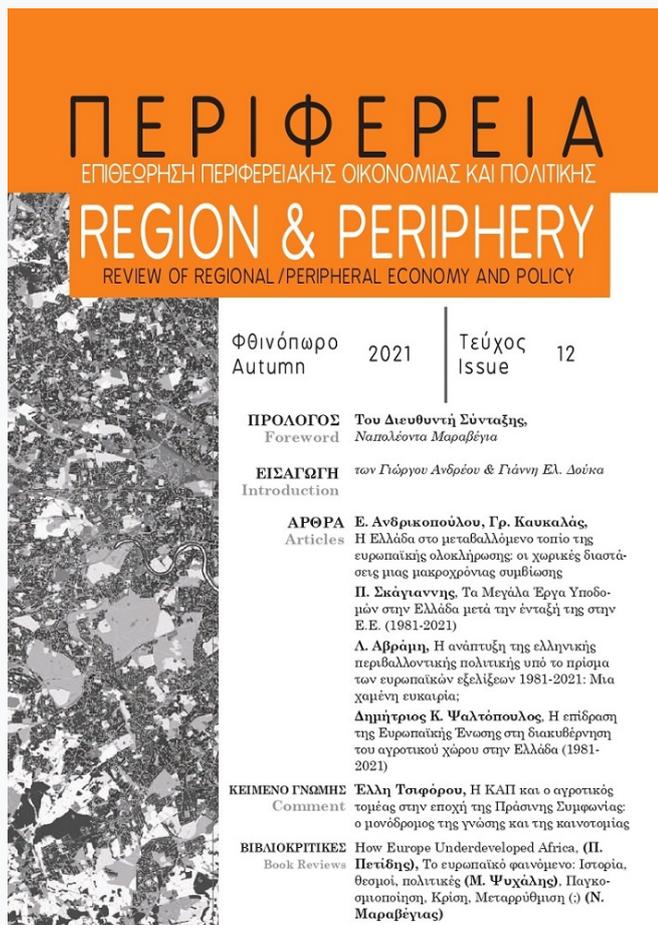

Περιφέρεια | Regional Integration: Politics, Economics, Governance

Τόμ. 12, Αρ. 12 (2021)

Περιφέρεια | Region & Periphery

Εισαγωγή

Γιάννης Δούκας, Γιώργος Ανδρέου

doi: [10.12681/rp.28884](https://doi.org/10.12681/rp.28884)

Copyright © 2021, Γιάννης Δούκας, Γιώργος Ανδρέου

Άδεια χρήσης [Creative Commons Αναφορά-Μη Εμπορική Χρήση 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/).

Βιβλιογραφική αναφορά:

Δούκας Γ., & Ανδρέου Γ. (2021). Εισαγωγή. *Περιφέρεια | Regional Integration: Politics, Economics, Governance*, 12(12), 7-10. <https://doi.org/10.12681/rp.28884>

Η έννοια του χώρου είναι πολυσήμαντη. Από τη μία πλευρά, ο χώρος αντιπροσωπεύει μία πολύπλευρη σύνθεση, καθώς ενσωματώνει όλα τα πολύτιμα στοιχεία του φυσικού και του ανθρωπογενούς περιβάλλοντος. Από την άλλη πλευρά, ο χώρος λειτουργεί ως υποδοχέας και αποδέκτης του συνόλου των ανθρώπινων δραστηριοτήτων. Αναπόφευκτα επομένως, η χωρική διάσταση της ανάπτυξης -πρέπει να- αποτελεί αναπόσπαστο στοιχείο του προγραμματισμού και της εφαρμογής των δημόσιων πολιτικών.

Το 2021 είναι ένα έτος ορόσημο σε ότι αφορά τη συμμετοχή της Ελλάδας στη διαδικασία της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης, εφόσον συμπληρώνονται 60 έτη από την υπογραφή της Συνθήκης Σύνδεσης με την Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα, 40 έτη από την ένταξη στην Ευρωπαϊκή Κοινότητα και 20 χρόνια από την ένταξη στην Ευρωζώνη. Αυτά τα τρία γεγονότα –ή σύνδεση, η ένταξη και η υιοθέτηση του Ευρώ– κωδικοποιούν και συνοψίζουν μια ιδιαίτερα σύνθετη και πολυκύμαντη διαδικασία, κατά τη διάρκεια της οποίας η Ελλάδα εντάχθηκε σταδιακά στην αναδυόμενη ευρωπαϊκή οικονομία.

Η συμμετοχή της Ελλάδας στην ΕΟΚ/ Ευρωπαϊκή Ένωση έχει λειτουργήσει ως καταλύτης για την ενσωμάτωση αρκετών από τις χωρικές διαστάσεις της ανάπτυξης στην εγχώρια δημόσια πολιτική. Πρώτον, αυτή καθαυτή η ένταξη στην Κοινή Αγορά έφερε στο προσκήνιο το ζήτημα των επιπτώσεων της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης στον ελληνικό χώρο και συνέβαλε στην ενεργοποίηση νέων, χωρικά εστιασμένων Ευρωπαϊκών στόχων και πολιτικών στο όνομα της «οικονομικής, κοινωνικής και εδαφικής συνοχής». Δεύτερον, η εκπόνηση και η εφαρμογή αναπτυξιακών δράσεων στο όνομα τη συνοχής με τη συγχρηματοδότηση της Ε.Ε. σε εθνικό, περιφερειακό και τοπικό επίπεδο μεταμόρφωσε τη στοχοθεσία, τη λογική και το ύψος της δημόσιας πολιτικής στην Ελλάδα (αν και όχι πάντα στην προσδοκώμενη κατεύθυνση). Τρίτον, η υλοποίηση των πολιτικών συνοχής ενίσχυσε τη δυναμική της αποκέντρωσης του εγχώριου πολιτικού συστήματος και, ουσιαστικά, έθεσε τα πλαίσια του θεσμικού ρόλου της Περιφερειακής Αυτοδιοίκησης στη χώρα. Τέταρτον, η συμμετοχή της Ελλάδας στην υλοποίηση των κοινών Ευρωπαϊκών πολιτικών υποχρέωσε τους εγχώριους δρώντες να ενσωματώσουν σταδιακά –με μεγαλύτερη ή μικρότερη επιτυχία– τη χωρική διάσταση σε ένα ευρύτατο φάσμα δημόσιων δράσεων (λ.χ. στις πολιτικές για την γεωργία και την αγροτική ανάπτυξη, τις υποδομές, την επιχειρηματικότητα, το περιβάλλον, τον ανταγωνισμό, την έρευνα, την εκπαίδευση και κατάρτιση, την απασχόληση, την κοινωνική πολιτική κ.ά.). Τέλος, η είσοδος της Ελλάδας στην ΟΝΕ και την Ευρωζώνη έφερε τους εγχώριους πολι-

τικούς δρώντες αντιμετώπους με την πρόκληση της διαρθρωτικής προσαρμογής της ελληνικής οικονομίας σε μία ατελή οικονομική ένωση και σηματοδότηση τη συμμετοχή της χώρας σε ένα σταδιακά ενισχυόμενο σύστημα συντονισμού των εγχώριων και Ευρωπαϊκών δημόσιων πολιτικών.

Το παρόν αφιέρωμα επιχειρεί να αναδείξει και να διερευνήσει ορισμένες από τις πτυχές της χωρικής διάστασης της συμμετοχής της Ελλάδας στην ευρωπαϊκή ολοκλήρωση.

Στο άρθρο με τίτλο «*Η Ελλάδα στο μεταβαλλόμενο τοπίο της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης: οι χωρικές διαστάσεις μια μακροχρόνιας συμβίωσης*», η Ελένη Ανδρικοπούλου και ο Γρηγόρης Καυκαλός επιχειρούν μια εξελικτική ανάγνωση του διαρκώς μεταβαλλόμενου τοπίου της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης και της πορείας της Ελλάδας τα τελευταία 40 χρόνια, εστιάζοντας σε ορισμένες βασικές πτυχές των χωρικών διαστάσεων της ανάπτυξης. Η πρώτη ενότητα του άρθρου εξετάζει την περίοδο από την ένταξη της Ελλάδας στην Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα το 1981, έως τη μετάβαση στην Ευρωπαϊκή Ένωση το 1993 και την Ευρωζώνη το 1999, με έμφαση στη διαμόρφωση της πολιτικής συνοχής και τη σταδιακή προσαρμογή της χώρας στο Κοινοτικό κεκτημένο. Η δεύτερη ενότητα αναφέρεται στη συζήτηση για τη γεωγραφία της ευρωπαϊκής ανάπτυξης και τις χωρικές επιπτώσεις των κοινοτικών πολιτικών, ζητήματα που επηρέασαν σημαντικά τις χωρικές πολιτικές στην Ελλάδα. Η τρίτη και τελευταία ενότητα στρέφει το ενδιαφέρον της στην εικοσαετία 2000-2020, εξετάζοντας τα ζητήματα της εδαφικής συνοχής, της εδαφικής συνεργασίας και της ανθεκτικότητας των περιφερειών στην κρίση.

Στο άρθρο με τίτλο «*τα Μεγάλα Έργα Υποδομών στην Ελλάδα μετά την ένταξη της στην Ε.Ε. (1981-2021)*», ο Παντολέων Σκάγιαννης αναδεικνύει τη σημασία της πολυπλοκότητας, της αβεβαιότητας και του ρίσκου στην περίπτωση των μεγάλων έργων στην Ελλάδα, καθώς και το ρόλο της Ε.Ε. στο σχεδιασμό και τη χρηματοδότησή τους στο ευρύτερο πλαίσιο της περιφερειακής αναπτυξιακής πολιτικής της. Προς τούτο, ο συγγραφέας προχωρεί αρχικά σε μια εννοιολογική και θεωρητική τοποθέτηση, αντλώντας από την εμπειρία των σημαντικότερων διεθνών ερευνών επί του θέματος. Οι επιπτώσεις των μεγάλων έργων είναι οικο-περιβαλλοντικές, οικονομικές, κοινωνικές και θεσμικές, πεδία στα οποία εντοπίζεται και η ανάγκη προσδιορισμού εκτίμησης της βιωσιμότητάς τους, έναντι της συμβατικής αντίληψης για την ανταπόκρισή τους στο σιδηρούν τρίγωνο των προδιαγραφών, χρονοδιαγραμμάτων και ορίων του προϋπολογισμού τους. Στο πλαίσιο αυτό, τονίζεται η ευαισθησία έναντι των ζητημάτων που εγείρονται για τον χώρο, διερευνάται το εάν έχουν επιτευχθεί οι στόχοι που είχαν τεθεί, ενώ εντοπίζονται ανασχετικοί παράγοντες που ανάγονται στην ανεπαρκή αντιμετώπιση της πολυπλοκότητας-αβεβαιότητας-ρίσκου από την αρχή του σχεδιασμού των έργων. Υπό το φως των ανωτέρω, εξετάζονται κυρίως τρία μεγάλα έργα στην Ελλάδα: η Αττική Οδός, η

Γέφυρα Ρίου-Αντιρρίου και το Βασικό Έργο του Αττικού Μετρό, ως χαρακτηριστικά παραδείγματα. Στην περίπτωση των έργων αυτών, εκτίθεται ο συγκεκριμένος προβληματισμός για την επιτυχία των στόχων τους και τις επιπτώσεις τους, αλλά και ο γενικότερος προβληματισμός για τη φύση, τη σημασία και την πραγματικότητα των μεγάλων έργων στην Ελλάδα.

Στο άρθρο υπό τον τίτλο *«Η ανάπτυξη της ελληνικής περιβαλλοντικής πολιτικής υπό το πρίσμα των ευρωπαϊκών εξελίξεων 1981-2021: Μια χαμένη ευκαιρία»*, η Λυδία Αβράμη μελετά τις εθνικές και ευρωπαϊκές εξελίξεις στον τομέα της περιβαλλοντικής πολιτικής και, παράλληλα, επιχειρεί να αποτιμήσει κριτικά τα αποτελέσματα της ελληνικής περιβαλλοντικής πολιτικής και να αναδείξει τους παράγοντες που συνέβαλαν σε αυτά. Σύμφωνα με την συγγραφέα, η Ελλάδα ανήκει παραδοσιακά στην ομάδα των κρατών που χαρακτηρίζονται ως βραδυπορούντες εξαιτίας των μέτρων επιδόσεων της ελληνικής περιβαλλοντικής πολιτικής και της μη ορθής εφαρμογής της ευρωπαϊκής νομοθεσίας σε εγχώριο επίπεδο. Παραδοσιακά, τα ζητήματα της περιβαλλοντικής προστασίας δε βρίσκονταν υψηλά στην ατζέντα των ελληνικών κυβερνήσεων, ενώ το σύστημα περιβαλλοντικής διακυβέρνησης χαρακτηρίζεται από διαχρονικές αδυναμίες και παθογένειες. Αναμφίβολα, η εξέλιξη της ελληνικής περιβαλλοντικής πολιτικής συνδέεται άρρηκτα με την, έστω και καθυστερημένη, εφαρμογή της ευρωπαϊκής νομοθεσίας. Σε αυτό το πλαίσιο, το άρθρο επιχειρεί να διερευνήσει: α) σε ποίο βαθμό η επιρροή της ευρωπαϊκής πολιτικής αποτυπώνεται και στις εθνικές επιδόσεις, και β) κατά πόσο οι ελληνικές κυβερνήσεις κατάφεραν να εκμεταλλευθούν τις ευκαιρίες που δημιουργήσε το ευρωπαϊκό πλαίσιο συνεργασίας για τη σταδιακή μετάβαση της χώρας προς τη βιώσιμη ανάπτυξη.

Στο άρθρο με τίτλο *«Η επίδραση της ΕΕ στη διακυβέρνηση του αγροτικού χώρου στην Ελλάδα»*, ο Δημήτρης Κ. Ψαλτόπουλος αναδεικνύει τον κρίσιμο ρόλο που ακόμη και σήμερα διαδραματίζει ο γεωργικός τομέας στη διαχείριση της γης και άλλων φυσικών πόρων, καθώς και στην επέκταση πολλών αγροτικών δραστηριοτήτων, αγαθών και υπηρεσιών που εξαρτώνται από αυτόν, συμβάλλοντας καθοριστικά στην ευημερία του αγροτικού χώρου. Ο συγγραφέας διαπιστώνει ότι η δημόσια στήριξη που έλαβε ο τομέας στο πλαίσιο της ΚΑΠ ήταν ανεπαρκής, ώστε αυτός να συμβάλλει στην κοινωνικο-οικονομική ανάπτυξη του αγροτικού χώρου, στη διατήρηση των κοινωνικών και περιβαλλοντικών του στοιχείων και στην μετάβαση των αγροτικών περιοχών της Ε.Ε. προς ένα μοντέλο βιώσιμης ανάπτυξης - διαπίστωση που ισχύει και για την Ελλάδα. Παράλληλα, επισημαίνει τον προβληματισμό που γεννάται για τη δυνατότητα των μηχανισμών διακυβέρνησης του αγροτικού χώρου να ανταποκριθούν αποτελεσματικά σε ένα νέο και εξαιρετικά σύνθετο πλαίσιο αναπτυξιακών αναγκών και παρεμβάσεων. Με βάση τα παραπάνω, μέσα από την εργασία του επιχειρεί να εξετάσει τα στοιχεία και τα χαρακτηριστι-

κά του μοντέλου διακυβέρνησης του αγροτικού χώρου στην Ελλάδα, το οποίο, σε κυρίαρχο βαθμό, διαμορφώθηκε ως απόκριση της συμμετοχής της χώρας μας στο ευρωπαϊκό κεκτημένο, και ελέγχει το βαθμό συνάφειας των χαρακτηριστικών και της λειτουργίας του ελληνικού παραδείγματος με αυτά ενός σύγχρονου και αποδοτικού μοντέλου διακυβέρνησης για τον αγροτικό χώρο.

Τέλος, σε ένα σύντομο «*Κείμενο Γνώμης*» η Έλλη Τσιφόρου αναδεικνύει τη μεγάλη σημασία της πρόσφατης μεταρρύθμισης της Κοινής Αγροτικής Πολιτικής προς την κατεύθυνση της αειφορίας που συνάδει με την κλιματική κρίση και την πράσινη συμφωνία. Υποστηρίζει ότι αυτή η μεταρρύθμιση μπορεί να θεωρηθεί ως «αλλαγή παραδείγματος» της αγροτικής πολιτικής και συνοψίζεται στην επιλογή «παράγω περισσότερα με λιγότερα», πράγμα που μπορεί να γίνει μόνο με την ενσωμάτωση νέας γνώσης και καινοτομίας στην αγροτική παραγωγική διαδικασία με στόχο περισσότερη και καλύτερη παραγωγή και υψηλότερο εισόδημα, αλλά με λιγότερους πόρους (νερό, ενέργεια κ.λπ.)

*Γιώργος Ανδρέου, Επίκουρος καθηγητής ΑΠΘ,
Γιάννης Ελ. Δούκας, Επίκουρος καθηγητής ΕΚΠΑ*